

KSČ a boj o lidovou armádu v letech druhé světové války

„Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti“, jež schválilo prosincové plenární zasedání ÚV KSČ, poukazuje na to, že cílevědomý útok pravice proti základním hodnotám a normám socialismu vedl zákonitě k negativnímu vývoji v ČSLA, k narušení jejího politickomorálního stavu.

Toto zobecnění zahrnuje v sobě také fakt, že v rámci systematického náporu pravice proti socialistickému systému byl záměrně a nesprávně interpretován boj KSČ o lidovou armádu v letech druhé světové války i v poválečném období. Pod tlakem vlny nacionalismu, revizionismu a pravicového oportunismu ve výkladu dějin strany docházelo ke zkreslování vojenské

politiky KSČ v odboji, k nedoceňování boje komunistů v boji proti fašismu, k přeceňování buržoazně demokratických složek v odboji a k zpochybňování spojenectví se Sovětským svazem. Tím byly podřívány základní principy morálně politické výchovy příslušníků ČSLA a narušovány bojové revoluční tradice naší lidové armády.

Při příležitosti 50. výročí vzniku KSČ a jejího boje o skutečně lidovou armádu se proto vracím ke konkrétním historickým faktům, abych ukázal, že KSČ stála vždy v popředí boje proti fašismu, a že z rozhodného, třídně pojímaného aktivního protifašistického boje se zrodila vedoucí úloha KSČ.

V nových podmínkách po vzniku druhé světové války v září 1939 navazovala KSČ na svůj předcházející boj proti fašismu a na boj o lidovou, revoluční obranu republiky v období Mnichova. Organizační přípravy, které KSČ učinila v období zákazu své politické činnosti na podzim roku 1938, tj. vytvoření domácího ilegálního ÚV a zahraničního vedení KSČ v čele se soudruhem Gottwaldem v Moskvě, byly usku-
tečňovány pod zorným úhlem aktivní účasti v domácím a zahraničním odboji proti nacismu a jeho spojencům. Již v době příprav hitlerovského Německa k úplnému rozbití Československa vyzvedl Klement

Gottwald v únoru 1939 u příležitosti 20. výročí Komunistické internacionály jako přední úkol komunistického a dělnického hnutí tezi Jiřího Dimitrova „bránit československý lid s národy malých zemí před cizí porobou.“¹⁾

K úkolu bojovat rozhodně a aktivně za spravedlivou věc národů Československa přistoupila KSČ ihned po obsazení českých zemí hitlerovskou wehrmacht a po vytvoření lůdké klerofašistické republiky na Slovensku. KSČ vycházela z názoru, že boj za národní osvobození je nutně

¹⁾ Kl. Gottwald, spisy, svazek IX, str. 17

vést na základě široké lidové protifašistické fronty, která se ovšem rezolutně distancuje od zrádců vlastního národa. Třídní hlediska protifašistického boje, jež K. Gottwald rozvedl ve svém rozboru mezinárodní situace v červenci 1939, prolínala se zásadami proletářského internacionalismu. Boj české a slovenské dělnické třídy proti fašismu nemohl být oddělen od protifašistického boje jiných národů, německý lid nevyjímaje. Ovšem stěžejním principem protifašistického boje v duchu internacionalismu bylo v pojetí KSČ spojení se Sovětským svazem. Sotva bychom našli přesnější a výstižnější formulaci koncepce protifašistického odboje KSČ ze samého počátku odboje, než byla slova K. Gottwalda: „... pro Československo platí ještě více než pro všechny jiné malé národy, že nejen třídní otázka dělnické třídy, nýbrž také národní věc všeho lidu je nerozlučně spjata se Sovětským svazem. Proto tato spravedlivá věc zvítězí, děj se co děj!“²⁾

Tyto základní principy politiky KSČ v první fázi odboje, jež můžeme sledovat i v jiných dobových stranických dokumentech, byly přirozené i východiskem strany ve vztahu k ozbrojeným složkám našeho národního odboje. Po rozpadu buržoazní čs. armády v březnu 1939 a v době její částečné obnovy ve Francii a ve Velké Británii řídila se KSČ zásadou, že tato armáda má především bojovat proti hitlerovské wehrmacht. Linie KSČ se však rozcházela s koncepcemi buržoazní emigrace, které podřizovaly činnost čs. armády politice západních velmocí. KSČ rozhodně odmítla podílet se na výstavbě takové armády, která měla podle plánů buržoazního MNO vyčkávat na porážku hitlerovského Německa a pak pouze zajišťovat doma „klid a pořádek“, tj. působit v zájmu udržení politické moci buržoazie.

Na druhé straně ovšem komunisté, kteří vstupovali do čs. zahraniční armády na Západě, projevovali se nejen jako iniciativní vojáci, ale usilovali také o to, aby v armádě byli podporováni demokraticky smýšlející velitelé. Komunisté bojovali za to, aby se armáda oprostila od osob, které svůj zájem na vybudování buržoazní armády stupňovaly až k fašizujícím formám nátlaku na řadové vojáky a velitele.

Etapa podivné války a bleskové vítězství hitlerovské wehrmacht na Západě a na Balkáně v letech 1939–1941 potvrdila správnost politické analýzy mezinárodní vývoje a vojenskostrategické situace, jak ji řešili vedoucí představitelé komunistického hnutí. Rok 1941 ukázal, že jedi-

nou reálnou nadějí lidstva na zastavení světlovládých výbojů německého imperialismu je Sovětský svaz a jeho Rudá armáda. Teprve začátek Velké vlastenecké války sovětského lidu proti německé agresi vytvořil předpoklady pro budování nové čs. armády, která mohla plně rozvinout spravedlivý boj za osvobození našich národů.

KSČ proto uvítala iniciativu sovětské vlády uzavřít s tehdejší čs. vládou smlouvu o vybudování čs. vojenských jednotek v SSSR. Strana však důrazně odmítala názor, že by čs. jednotka v SSSR měla zůstat pouze jakousi symbolickou jednotkou, jak o to usilovali představitelé čs. buržoazního MNO. Naopak, KSČ vynaložila maximální úsilí k tomu, aby organizace čs. jednotky v SSSR umožňovala její postupné rozvíjení ve vyšší organizační celky (prapor — brigáda — armádní sbor). Neméně představitelé moskevského vedení KSČ zaměřil činnost k tomu, aby čs. jednotky v SSSR byly dokonale vyzbrojeny a vycvičeny v duchu bojových zásad Rudé armády.

Hlavní úsilí zaměřili však vedoucí představitelé KSČ i neveřejně pracující stranické organizace uvnitř jednotky k tomu, aby československé vojsko v SSSR vyrůstalo jako politicky a morálně pevně stmelенý celek. Základem morálně politické jednoty se přes brzdící záhady a vlivy buržoazního MNO stávala především myšlenka spojení se Sovětským svazem, přátelství se sovětským lidem a bojové spolupráce s Rudou armádou. Tyto zásady budování nové čs. armády byly v naprostém souladu s antifašistickým bojem našich národů, posilovaly je, dávaly mu perspektivu — a jak napsal K. Gottwald v červenci 1941 — též „... naprostou jistotu konečného vítězství.“³⁾

Upevňování morálně politické jednoty v čs. jednotce v SSSR nebylo přímočarým a jednoduchým procesem. KSČ, která spatřovala v čs. jednotce v SSSR důležitou složku a mocenský nástroj celonárodní antifašistické fronty, představují blok pracujících měst a venkova s vyloučením zrádců a kolaborantů, sváděla zápas o politické přesvědčení vojáků i velitelů jednotky. Tento ideologický boj vedla nejen na úrovni objasňování národních a státních zájmů, ale rovněž po linii vysvětlování třídní podstaty protifašistického zápasu, v němž se zájmy sovětského lidu ztotožňovaly se zájmy dělnické třídy a pracujících jiných národů. Izolace nositelů antisovětských, protifašistických a nedemokratických nálad patřila podle směr-

²⁾ Kl. Gottwald, Spisy, svazek 9, str. 34.

³⁾ Kl. Gottwald, Spisy, svazek 9, str. 41.

nic Jiřího Dimitrova pro politickou práci komunistů k hlavním úkolům výchovné práce KSČ uvnitř čs. jednotek v SSSR. Na druhé straně získávali komunisté na svou stranu bezpartijní vojáky, kteří projevovali nepředsíraný zájem o sovětské socialistické zřízení a tím i o revoluční řešení sociálních a politických požadavků dělnické třídy.

Třídní pojetí zápasu proti fašistickému Německu se zásluhou KSČ uvnitř čs. jednotek v SSSR neustále prohlubovalo a prolínalo s národně osvobozeneckými cíli. Příznivě při tom působila i ta skutečnost, že velitel čs. vojenských jednotek v SSSR L. Svoboda byl proniknut ideály vřelého vlastenectví, solidarity se zájmy pracujících a upřímného přátelství se Sovětským svazem.

Účinnost stranické práce komunistů při upevňování morálně politické jednoty a bojové připravenosti byla ověřena ve slavných bojích u Sokolova, Kyjeva a Bílé Cerekve v roce 1943 a později na mnoha jiných místech sovětské Ukrajiny a při osvobozování naší vlasti. Při výcviku i v boji po boku Rudé armády přejímali příslušníci našich jednotek od Rudé armády společně s jejími zbraněmi a voensským uměním také spravedlivou nenávist vůči fašistickému nepříteli. Vlastenectví sovětských vojáků bylo vzorem pro odhodlání našich vojáků vybudovat ve vlasti po skončení války obdobné společenské zřízení, jež bude v plném souladu se sociálními zájmy a politickými právy dělnické třídy a pracujících měst i venkova.

Významnou úlohou v procesu bojového a politického zakalení československého vojska v SSSR sehrála politická činnost KSČ zejména v období kolem uzavření československo-sovětské smlouvy (12. prosince r. 1943). Výsledky výstavby čs. vojenských jednotek v SSSR, jejich bojové úspěchy, rozvíjející se odboj proti fašismu na domácí frontě, jakož i skvělé úspěchy Rudé armády v roce 1943 vytvořily příznivé předpoklady k tomu, aby KSČ v souladu s upevněním vedoucí role v národně osvobozeneckém boji důrazněji formulovala principy své vojenské politiky.

Vycházejíc z faktu, že československo-sovětská smlouva zakotvuje ústavními formami československo-sovětskou spolupráci také po skončení války, prosazovala KSČ požadavek, aby byla vybudována nová, skutečně demokratická československá armáda po vzoru Rudé armády. V tzv. dopise soudruhům v Anglii, který v prosinci 1943 předal soudruh Gottwald vedoucímu funkcionáři stranické organizace v čs. vojsku v SSSR J. Procházce, byl vytyčen

požadavek, aby novou čs. armádu řídili důstojníci, kteří se osvědčili v národně osvobozeneckém boji a projevíli důsledně demokratické smýšlení. Není pochyb, že takovými důstojníky, byli především příslušníci velitelského sboru čs. vojska v SSSR.

V souladu s upevněním vedoucí úlohy KSČ v osvobozeneckém boji byl přirozený požadavek, aby komunisté, kteří se osvědčili v protifašistickém boji, měli určující úlohu při řízení čs. armády. Logickým důsledkem toho bylo, že resort MNO, obdobně jako ministerstvo vnitra, měl v poválečné vládě řídit představitel KSČ.

V konkrétních podmínkách výstavby československého vojska v SSSR v roce 1944 věnovala KSČ veškerou péči tomu, aby obecně stanovené zásady spolupráce se Sovětským svazem a nutnosti vybudovat nové společenské zřízení v osvobozené vlasti pronikly do vědomí všech vojáků. Podle pokynů soudruha Gottwalda z 10. července 1944 se stranická práce uvnitř jednotek měla rozvíjet tak, aby byly potírány projevy apolitičnosti u vojáků, která nebyla — a není ani dnes — nic jiného, než vyklízení prostoru pro politický vliv oportunistických a pravicových sil. Stranické organizace měly anulovat projevy apolitičnosti probouzením přirozeného zájmu vojáků o spravedlivé třídní řešení poměrů ve vlasti. Toto řešení spočívalo v podpoře revolučních národních výborů, v uspořádání vztahů mezi českým a slovenským národem na základě principu „rovný s rovným“, v odhalení domácích fašistů před tvářmi lidu a v potrestání tvůrců a spolupracovníků háchovského a tisoovského režimu.

Program KSČ v těchto zásadních politických otázkách byl i programem strany v armádě. S těmito myšlenkami šli vojáci 1. čs. armádního sboru do boje na karpatské bojiště. Politické cíle, za něž bojovali ve slavné Dukelské operaci, ztotožňovaly se s revolučními cíli Slovenského národního povstání. Splynutím zahraničního a domácího proudu národně osvobozeneckého boje zmohutněl osvobozenecský protifašistický zápas a rozvinul se v národní a demokratickou revoluci, jejíž základní postuláty formulovala komunistická strana.

Boj KSČ o lidový charakter nové čs. armády pokračoval i na osvobozeném území na podzim r. 1944 a počátkem r. 1945. KSČ musela vést rozhodný politický boj proti pokusům čs. buržoazní vlády likvidovat 1. čs. armádní sbor v SSSR tím, že prostřednictvím tzv. Velitelství osvobozeného území měla být místo sboru vybu-

dována buržoazní týlová armáda. V pozadí tohoto úsilí buržoazního MNO byl plán zajistit na území, za jehož osvobození prolévali krev vojáci Rudé armády a 1. čs. armádního sboru, základnu pro čs. buržoazní vládu. Mělo se tak zabránit tomu, aby se 1. čs. armádní sbor, posilovaný přílivem partyzánů, nestal ozbrojenou silou národní a demokratické revoluce. S podporou sovětského velení a zásluhou energického postupu L. Svobody podařilo se KSČ zmařit tyto i jiné pokusy buržoazní vlády na omezení revoluční funkce čs. vojska v SSSR.

Odražení pokusů čs. buržoazie likvidovat čs. armádní sbor a vybudovat buržoazní týlovou armádu na osvobozeném území bylo podmíněno spontánní podporou pracujícího lidu československým vojákům přicházejícím ze Sovětského svazu. Vyplývalo to z toho, že vojáci čs. armádního sboru se v převážné míře stali aktivními nositeli revolučního programu, který vytyčila KSČ. Spolupráce čs. vojáků, zvláště komunistů, s revolučními národními výbory a tvořivé uskutečňování ústředních hesel KSČ (Vše pro frontu, Vše na pomoc Rudé armádě) odpovídalo zájmům pracujících měst i venkova, kteří byli osvobozenecy československými a sovětskými vojsky zbavováni svých zřejmých národních a třídních nepřátel. Úzká spolupráce armády s pracujícím lidem, již bylo v této fázi národně osvobozenecské války dosaženo, patří k trvalým tradicím naší lidové armády.

Boj KSČ o lidovou armádu v letech protifašistické osvobozenecské války nacházel po celou dobu podporu v masách pracujících. Závažnou roli v tomto zápase měla nesporně i jedinečná pomoc Sovětského svazu a Rudé armády, která poskytla našemu vojsku v SSSR velkou materiální i morálně politickou a jinou odbornou podporu. Přejímání sovětských bojových zkušeností přímo na frontě a výcho-

va nových velitelů v sovětských učilištích, stejně jako bojová technika předaná naší armádě [k 1. 5. 1945 v celkové hodnotě dvěstě miliónů rublů], bylo nezbytnou součástí pevných základů 1. čs. armádního sboru, ze kterého vyrůstala naše lidová armáda.

Závažným rysem úsilí KSČ o vybudování lidové armády ve spolupráci se Sovětským svazem bylo, že strana vycházela vždy nejenom z přirozených politických a sociálních požadavků dělnické třídy a pracujících měst a venkova, ale že své úsilí rozvíjela v rámci mezinárodně platných československo-sovětských smluv a dohod. Československo-sovětská smlouva z července 1941, již byly položeny první základy čs. jednotky v SSSR, Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci z r. 1943, jakož i Dohoda o poměru mezi čs. správou a sovětským vrchním velitelem po vstupu sovětských vojsk na čs. území z 8. května 1944 byla zásluhou KSČ naplněna jak v životě nové armády, tak v ostatních složkách našeho veřejného a státního života tvořivou a úspěšnou činností v zájmu všestranného osvobození pracujícího lidu.

V duchu těchto československo-sovětských smluv také velení Rudé armády a sovětská vláda předala úplně pod suverenní správu československých vládních a veřejných orgánů výkon všech státních funkcí, včetně možnosti budovat dále vlastní armádu. „Věru, v historii se najde málo podobných případů“, psal K. Gottwald když hodnotil čs.-sovětskou spolupráci za války v květnu 1944, „kdy velký a mocný spojenec, který přichází do země, aby ji osvobodil od prokleté a nenáviděné cizovlády, tak velkodušně vkládá správu této země do rukou jejího lidu! Nic nemůže skvěleji a názorněji ilustrovat vpravdě osvobozenecské poslání Rudé armády než tato okolnost.“⁴⁾

⁴⁾ Československo-sovětské vztahy v době Velké vlastenecké války 1941—1945, Praha 1980, str. 155